

Velkommen til temaaften om grøn omstilling for Roskilde Stift

Program

17.30	Let forplejning	19.20	Pause
18.00	Programstart og velkomst v. planlægningsgruppen	19.30	Energi og opvarmning af bygninger v. Poul Klenz Larsen, folkekirkens varme-, energi- og klimakonsulent
18.15	Grøn omstilling i folkekirken v. Jonatan Haslund-Gjerrild, projektmedarbejder i Folkekirkens Grønne Omstilling	20.00	Klima, tro, håb og handling Bogpræsentation
18.35	Biodiversitet på kirkegårde v. Rasmus Christoffersen, kirkegårdsleder ved Roskilde Kirkegårde.	20.15	Kaffe
19.05	Bæredygtig afsked v. Ditte Marie Buchwald, Herlufsholm Kirkegård. Repræsentant for Workshopgruppen Bæredygtig afsked.	20.30	Workshop – inspiration til arbejdet med grøn omstilling i menighedsråd og provstier v. Folkekirkens Grønne Omstilling
		21.00	Tak for i dag

Du spør mig om håbet vandt konkurrencen om en fællessang til Folkekirkens Nødhjælps 100-års jubilæum i 2022

Du spør mig om håbet

Tekst: Lisbeth Smedegaard Andersen 2021 / Melodi: Mads Granum 2022

1. Du spør mig om håbet – hvad er det
en længsel en stemning en storm?
en lysstribe ud over havet
en skygge der søger sin form?
men bedst som du tænker der ingenting er
så findes det
håbet
så findes det dér.

2. Det sættes på altre i kirker
og står med sin sitrende glød
på bordet og her hvor vi samles
og deler det daglige brød
og bedst som du tænker der ingenting er
så lyser det
håbet
så lyser det dér

3. det skinner i mørket, vil gribes
og blive til hjælp der når frem
til steder hvor mennesker håber
at nogen vil håbe for dem
og bedst som du tænker der ingenting er
så vokser det
håbet
så vokser det dér

4. så mættes de sultne, så rejses
der huse, så bygges der bro,
så grønnes de stenede marker
og skove begynder at gro
og bedst som du tænker der ingenting er
så lever det
håbet
så lever det dér.

5. Du spør mig om håbet – hvad ved jeg?
fra Gud er det kommet engang
en længsel i solmørke hjerter
mod handling og tale og sang
og bedst som du tænker der ingenting er
så synger det
håbet
så synger det her.

Velkommen til temaaften om grøn omstilling for Roskilde Stift

Program

17.30	Let forplejning	19.20	Pause
18.00	Programstart og velkomst v. planlægningsgruppen	19.30	Energi og opvarmning af bygninger v. Poul Klenz Larsen, folkekirkens varme-, energi- og klimakonsulent
18.15	Grøn omstilling i folkekirken v. Jonatan Haslund-Gjerrild, projektmedarbejder i Folkekirkens Grønne Omstilling	20.00	Klima, tro, håb og handling Bogpræsentation
18.35	Biodiversitet på kirkegårde v. Rasmus Christoffersen, kirkegårdsleder ved Roskilde Kirkegårde.	20.15	Kaffe
19.05	Bæredygtig afsked v. Ditte Marie Buchwald, Herlufsholm Kirkegård. Repræsentant for Workshopgruppen Bæredygtig afsked.	20.30	Workshop – inspiration til arbejdet med grøn omstilling i menighedsråd og provstier v. Folkekirkens Grønne Omstilling
		21.00	Tak for i dag

FOLKEKIRKENS GRØNNE OMSTILLING

Jonatan Haslund-Gjerrild, Projektmedarbejder Folkekirken's Grønne Omstilling

Roskilde Stift 15. november 2023

Program

- Folkekirken's Grønne Omstilling, hvem, hvad, hvorfor?
- Hvor kan vi starte? CO₂ ned og biodiversitet op
- Igangværende og kommende indsatser

Hvem er Folkekirkenes Grønne Omstilling?

Styregruppen

Bispekollegiet

Henrik Stubkjær (formand)

Kirkeministeriet

Klaus Kerrn-Jespersen

Provsteforeningen

Esben Thusgaard

Landsforeningen af menighedsråd

Margrethe Winther-Nielsen

Lægt medlem

Jens Krogh, økologisk landmand

Projektgruppen

Programleder

Lene M. Krabbesmark

Projektleder

Jesper Rønn Kristiansen

Projektmedarbejder

Jonatan Haslund-Gjerrild

Projektmedarbejder

Lasse Kobborg Larsen

Kommunikationsmedarbejder

Tove Stausholm Krogsgaard

Hvorfor skal folkekirken prioritere en grøn omstilling?

- Folkekirken er Danmarks største civilsamfundsorganisation
- Folkekirken er Danmarks tredje største jordbesidder
- Folkekirken råder over bygninger og kirkegårde i hele landet
- Den danske klimalov fra 2020 – Fællesindsats for at komme i mål med 70% reduktion.

Hvordan skal folkekirken prioritere en grøn omstilling?

- CO₂-udledning/biodiversitet
- Økonomi
- Værdier
- Forpligtelser
- Interesser
- Vaner og historik

Skovplantning ved Sandby Kirke – Lolland
Falster

Målsætning for kirkens jorder

- Landbrugsjord omlægges til mere klima- og miljøvenlig arealanvendelse
- Natur og biodiversitet skal fremmes
- Hindringer for at ændre anvendelsen af jorderne skal fjernes

Jordvarmeanlægget i Hjadstrup præstegård - Fyn

Foto: Ard Jongsma

Målsætning for energiforbrug

CO₂-udledningen fra bygninger skal reduceres

- Energiforbrug skal gennemgås
- Energiforbedrende indsatser skal prioriteres
- Nyanskaffelser skal være miljø- og energirigtige

Affaldssortering på Løsning kirkegård -
Haderslev

Målsætning for affald

- Affald skal kildesorteres og genanvendes
- Genanvendelse skal være på niveau med husholdninger
- Affald skal genanvendes lokalt

Graveren i Foldby og Søften er selvforsynende hele året rundt med blomster fra kirkegårdens skærehave - Aarhus
Foto: Frank Jensen

Målsætning for indkøb og transport

- Indkøb skal være så miljørigtigt som muligt
- Varetransport skal være så miljørigtigt som muligt
- Persontransport skal være så miljørigtigt som muligt

Målsætning for inspiration og samskabelse

Folkekirkenes arbejde med den grønne omstilling skal inspirere det omgivende samfund

- Ansatte og frivillige er ambassadører for grøn omstilling i lokalsamfundene
- Folkekirken er en aktiv stemme i debatter
- Folkekirken samskaber med andre aktører om konkrete tiltag

Grøn omstilling, overordnede mål

CO₂-reduktion ↓ og biodiversitets-forøgelse ↑

- Forbrænding af fossilebrændstoffer (Kul, olie, gas)
- Ændring af arealanvendelse (skovrydning, tørlægning af vådområder mm.)

- Havet
- Vegetation
- Jorden

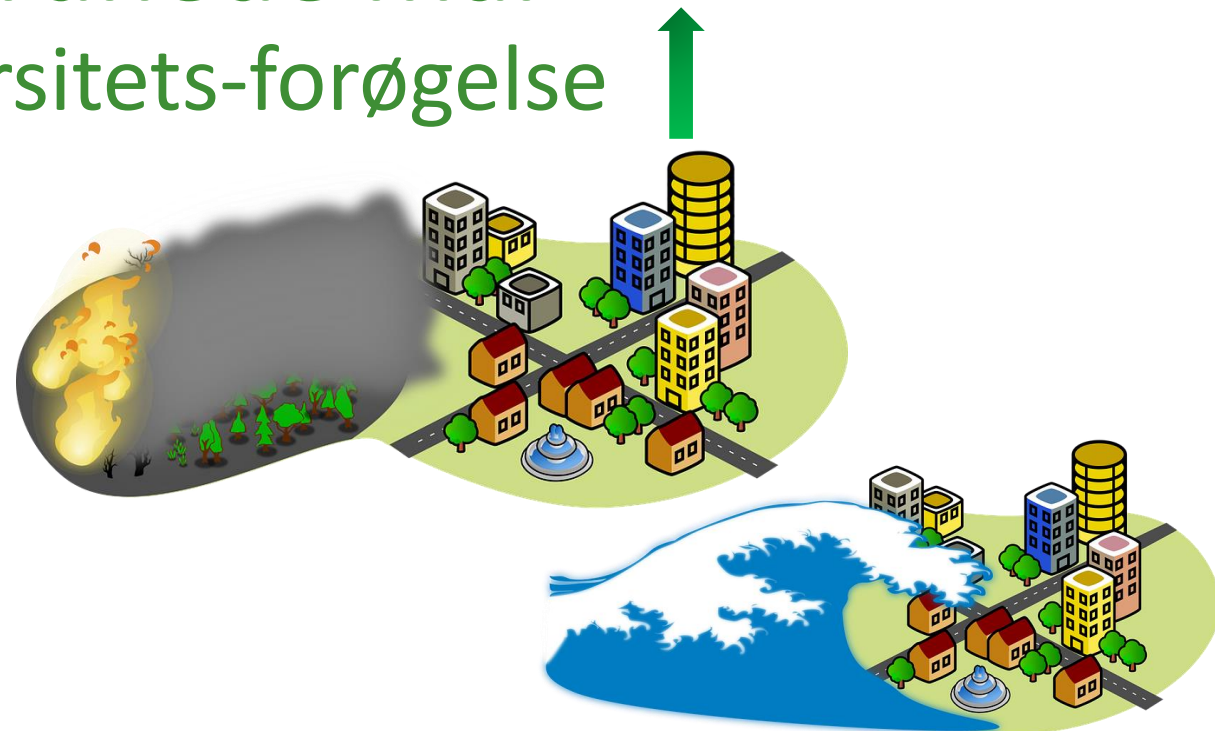

Grøn omstilling, overordnede mål

CO₂-reduktion ↓ og biodiversitets-forøgelse ↑

Temperaturen på jorden stiger
= Øget risiko for ekstreme
naturfænomener

Folkekirken kan bidrage ved at:
Reducere udledning fra bygninger, indkøb mm.
Øge optaget med arealanvendelsen af arealer!

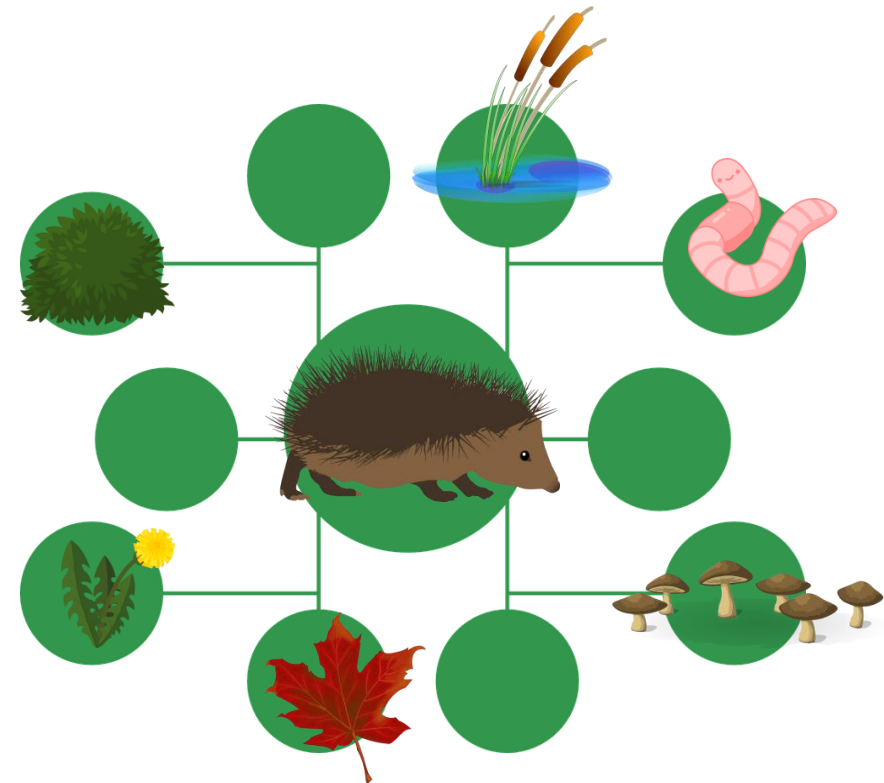
Grøn omstilling, overordnede mål

CO₂-reduktion ↓ og biodiversitets-forøgelse ↑

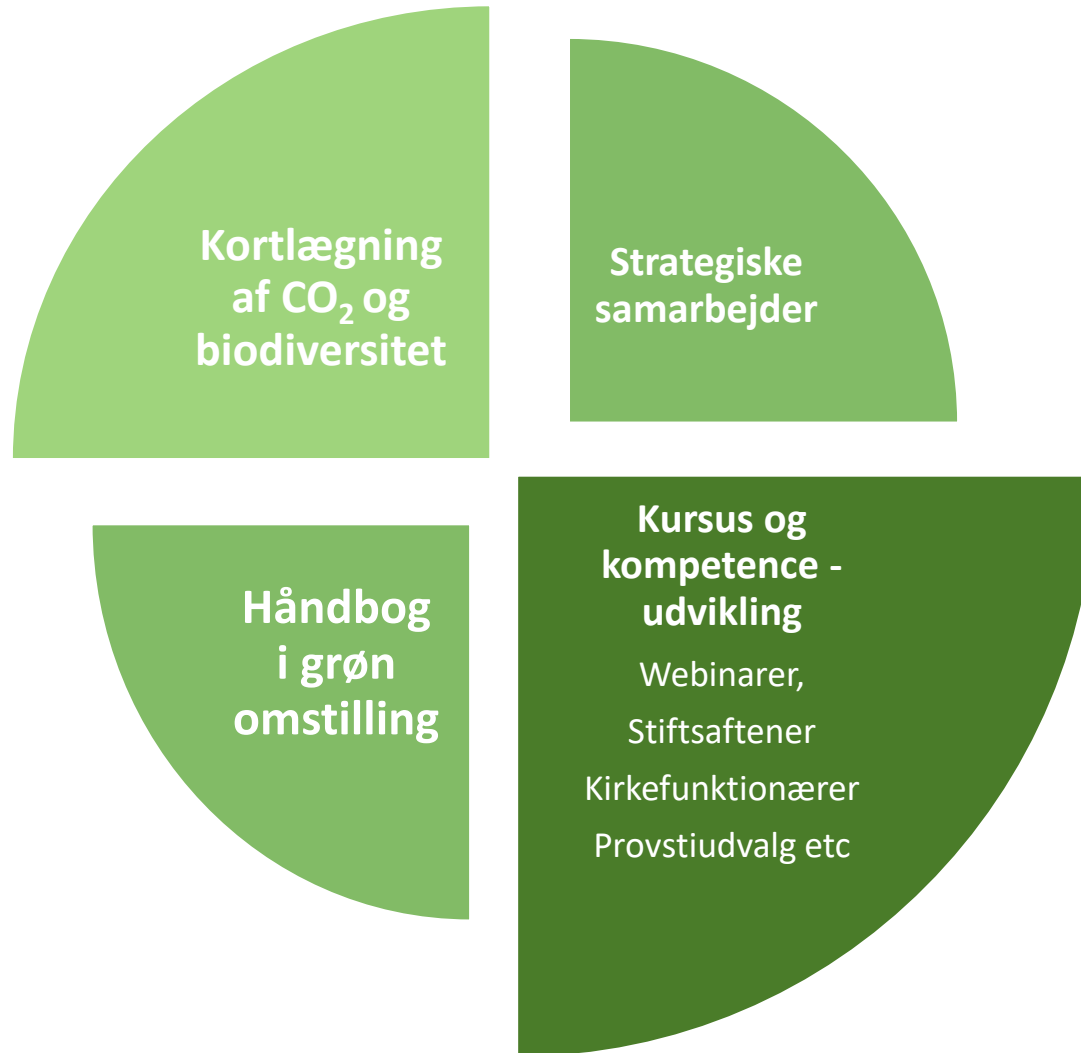
- Biodiversitet er mangfoldighed af arter
- Menneskelig aktivitet → Levesteder forsvinder og arter trues og uddør.
- Biodiversitets forøgelse → lade naturen være vild, hvor det er muligt og forskelligartet

Kirkens jorder og grønne arealer er fordelt som en enorm ressource af potentielle biorefugier!!

Indsatser i Folkekirkenes Grønne Omstilling

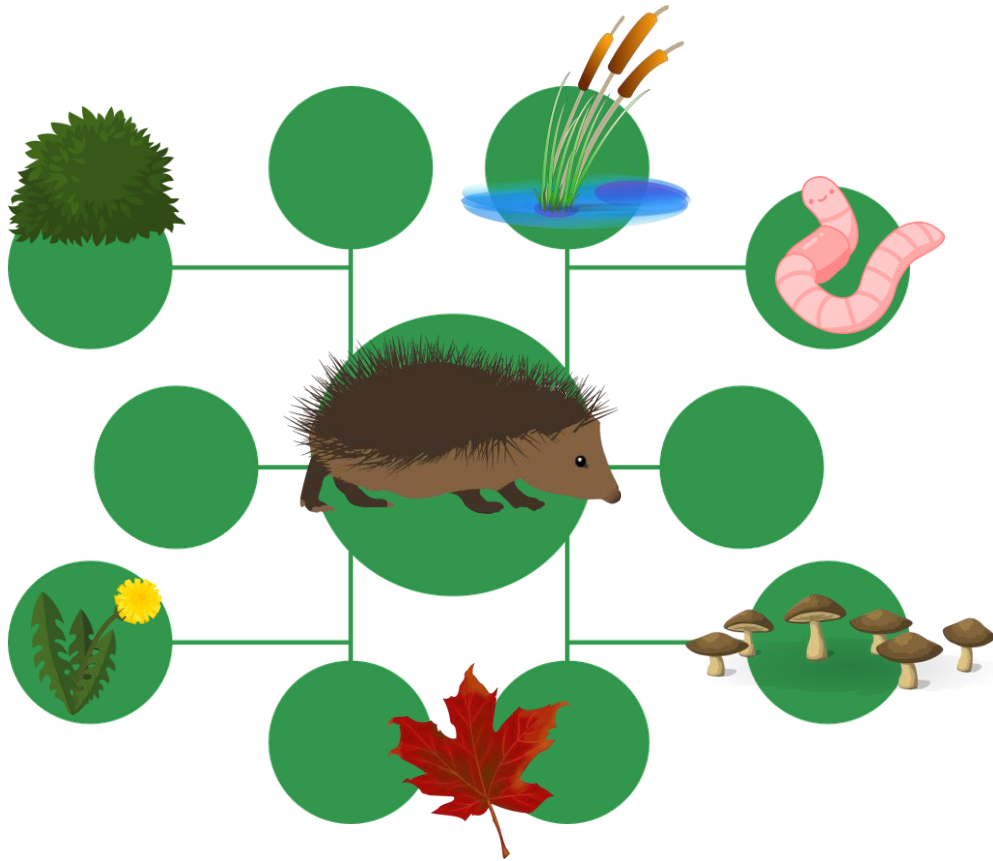

Find det hele på

www.folkekirkenesgrønneomstilling.dk

Følg med i nyhedsbrevet!

Kortlægning af folkekirkens CO² aftryk og biodiversitet

CO²

Kortlægningen skal være:

1. **Repræsentativ** , fx land-by, store og små sogne, samt ældre og nyere bygninger, større og mindre kirkegårde.
2. At sikre et **bredt og lokalt engagement**, hvorfor alle provstier repræsenteres med 2-3 sogne. (250 i alt)
3. **Enkelt og indsigtsgivende** at deltage

Hvordan er sognene involveret?

- **Stikprøve sogne:**
- Indsamling af forbrugstal for EL, varme, fossilebrændsler mm.
- **Alle kan deltage i kortlægning af biodiversitet.**
- Udfyldelse af spørgeskema om biodiversitet på kirkegården
- **Spørgeskemaer er sendt til menighedsrådets postkasse d. 09. okt.**

Kortlægning af biodiversitet på folkekirkens kirkegårde

57 %

Basisarealer

Indtast først kirkegårdens grundarealer fordelt på nedenstående typer.
Bygninger skal ikke angives.

Alle arealer opgøres i kvadratmeter, m²

Træ- og skovplantninger er grupper af træer med 4 eller flere træer, der inden for en kort årrække vil danne sammenhængende kroner.
Et permanent vand-areal er det gennemsnitlige vandareal, hvor et åbent vandareal eksisterer året rundt med årstidens variationer.

	m ²
Belagt areal (fx asfalt og fliser)	<input type="text"/>
Kirkegårdssten, græsmering, grusarealer	<input type="text"/>
Klippet græs (ugentligt, efter behov)	<input type="text"/>
Delvist klippet græs (1-2 gange årligt)	<input type="text"/>
Naturgræs og græsningsarealer	<input type="text"/>
Haveplantning: Bunddække	<input type="text"/>
Haveplantning: Stauder o.l.	<input type="text"/>

FOLKEKIRKENS
GRØNNE OMSTILLING

PROVICE

Greve-Solrød Provsti	Karlstrup Sogns Menighedsråd
	Greve Sogns Menighedsråd
Holbæk Provsti	Søstrup Sogns Menighedsråd
	Gislinge Sogns Menighedsråd
	Jyderup Sogns Menighedsråd
Kalundborg Provsti	Drøsselbjerg Sogns Menighedsråd
	Bregninge-Bjergsted-Alleshave Sogns Menighedsråd
	Viskinge Sogns Menighedsråd
Køge Provsti	Lidemark Sogns Menighedsråd
	Køge Sogns Menighedsråd
Lejre Provsti	Glim Sogns Menighedsråd
	Osted Sogns Menighedsråd
Næstved Provsti	Vallensved Sogns Menighedsråd
	Herlufsholm Sogns Menighedsråd
	Fensmark Sogns Menighedsråd

Odsherred Provsti	Odden Sogns Menighedsråd
	Rørvig Sogns Menighedsråd
	Fårevejle Sogns Menighedsråd
Ringsted-Sorø Provsti	Bromme Sogns Menighedsråd
	Haraldsted-Allindemagle Sogns Menighedsråd
	Sorø Sogns Menighedsråd
Roskilde Domprovsti	Gadstrup Sogns Menighedsråd
	Himmelev Sogns Menighedsråd
	Stenløse Sogns Menighedsråd
	Boeslunde Sogns Menighedsråd
	Sankt Povls Sogns Menighedsråd
Stege-Vordingborg Provsti	Damsholte Sogns Menighedsråd
	Præstø Sogns Menighedsråd
	Skibinge Sogns Menighedsråd
Tryggevælde Provsti	Freerslev Sogns Menighedsråd
	Teestrup Sogns Menighedsråd
	Store Heddinge Sogns Menighedsråd

Deadline for besvarelse er 1. december!

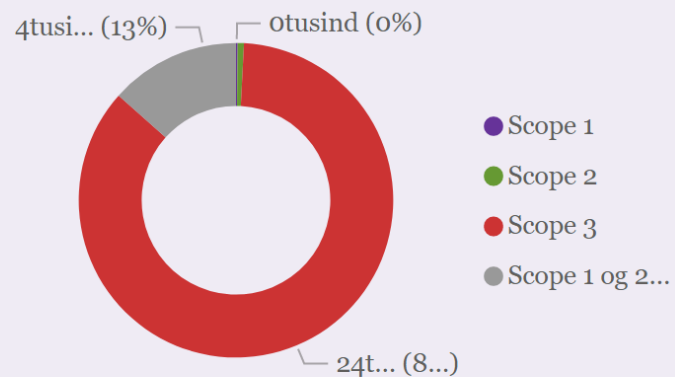

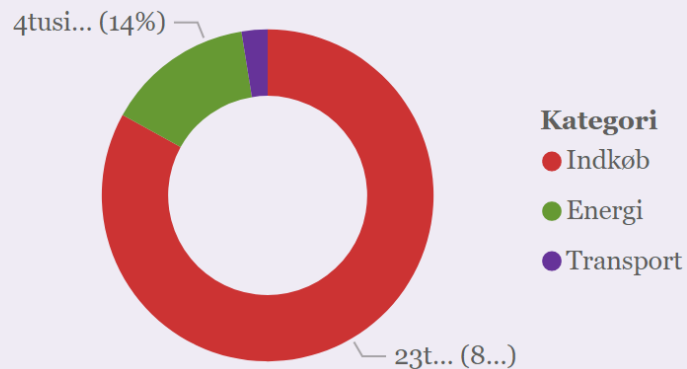
Kortlægning af Folkekirken CO₂ udledning

Pilotprojekt – Aarhus Stift

Scope

Kategori

Forbrugskategori

CO₂ udledning (t)

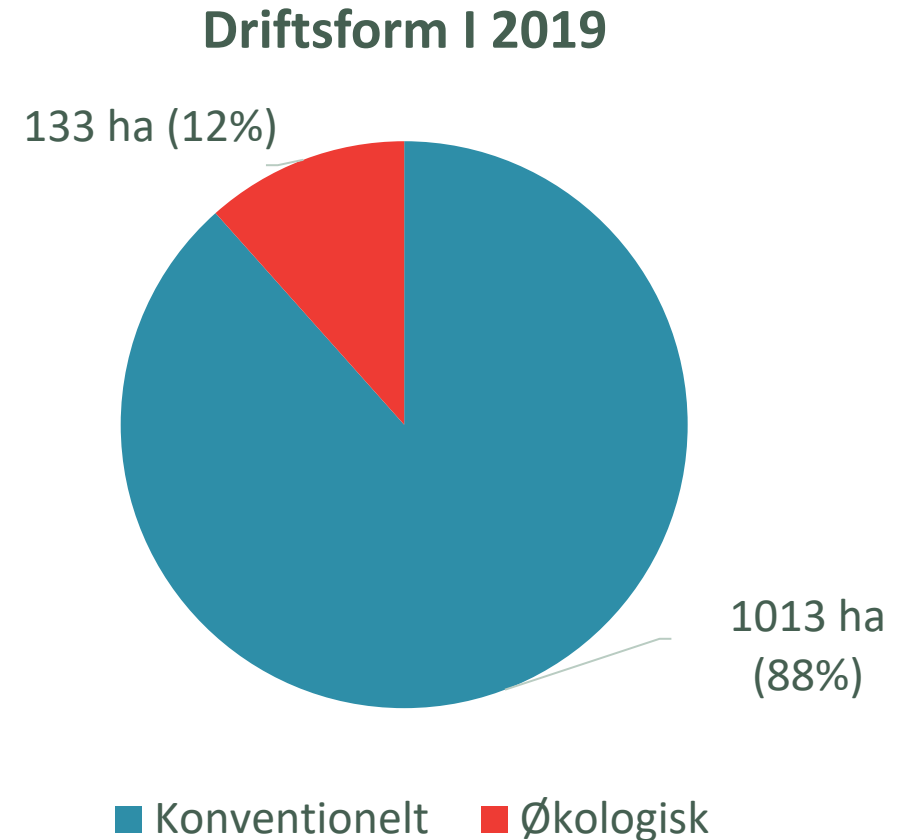
Kategori	Scope 1	Scope 2	Scope 3	Scope 1 og 2 (beregnet)	Emission total (t)
Indkøb			23.120		23.120
Anlæg af bygninger			6.847		6.847
Bygningsvedligehold			2.052		2.052
Udvendig vedligehold			1.911		1.911
Forplejning			1.851		1.851
Mindre inventar			1.653		1.653
Diverse anlæg			1.588		1.588
Øvrige indkøb			918		918
Tekniske installationer			821		821
Anlæg af udendørsarealer			770		770
Maskiner			722		722
Print og tryksager			679		679
Tjenesteydelser			582		582
Diverse tjenesteydelser			309		309
Bygningsdrift			299		299
IT og Software			282		282
Uddannelse og kurser			267		267
Udsmykning			239		239
Kontorartikler			227		227
Telefon og internet			213		213
Affaldshåndtering			188		188
Arbejdstøj og udstyr			177		177
Gravarbejder			162		162
Rengøring			153		153
Kontigent			112		112
Abonnement			44		44
Fødevarer til cermonier			42		42
Forsikring			10		10
Energi	47	179	53	3.733	4.012
Varme	34	28	6	1.878	1.947
Elektricitet	0	151	43	1.686	1.880
Andet energiforbrug	13	0	3	169	186
Transport			704		704

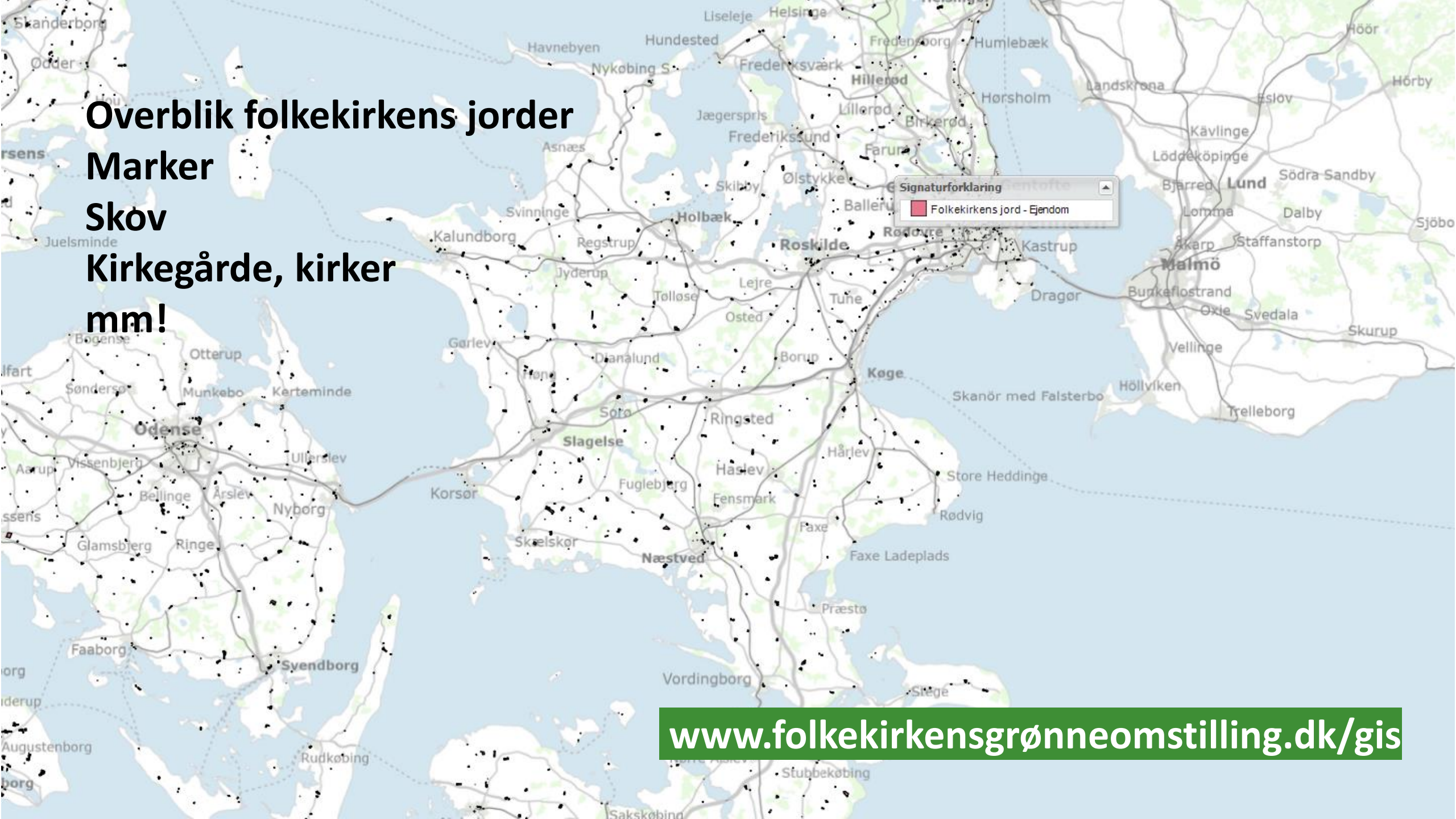

Folkekirken's Arealer - Roskilde Stift

- **1146 ha landbrugsjord**
  - 34 ha lavbundsjord
  - 133 ha økologi
  - 1013 ha konventionel
- **117 ha Skov**

**Overblik folkekirkens jorder
Marker
Skov
Kirkegårde, kirker
mm!**

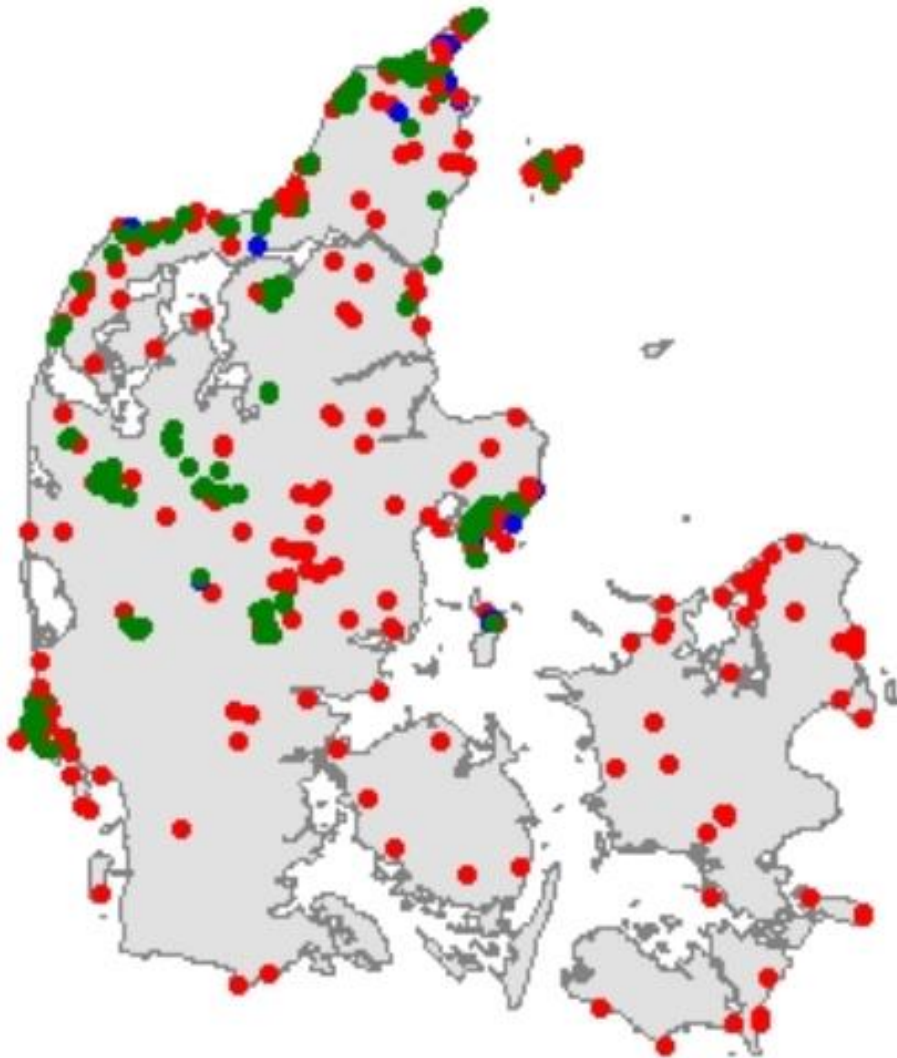

www.folkekirkensgrønneomstilling.dk/gis

Forekomst af Kommabredpande 1886 - 2023 *Hesperia comma*

Antal lokaliteter = 472
Genereret 27-8-2023
© Naturbasen ApS

- efter 2013
- før 2013
- før og efter 2013

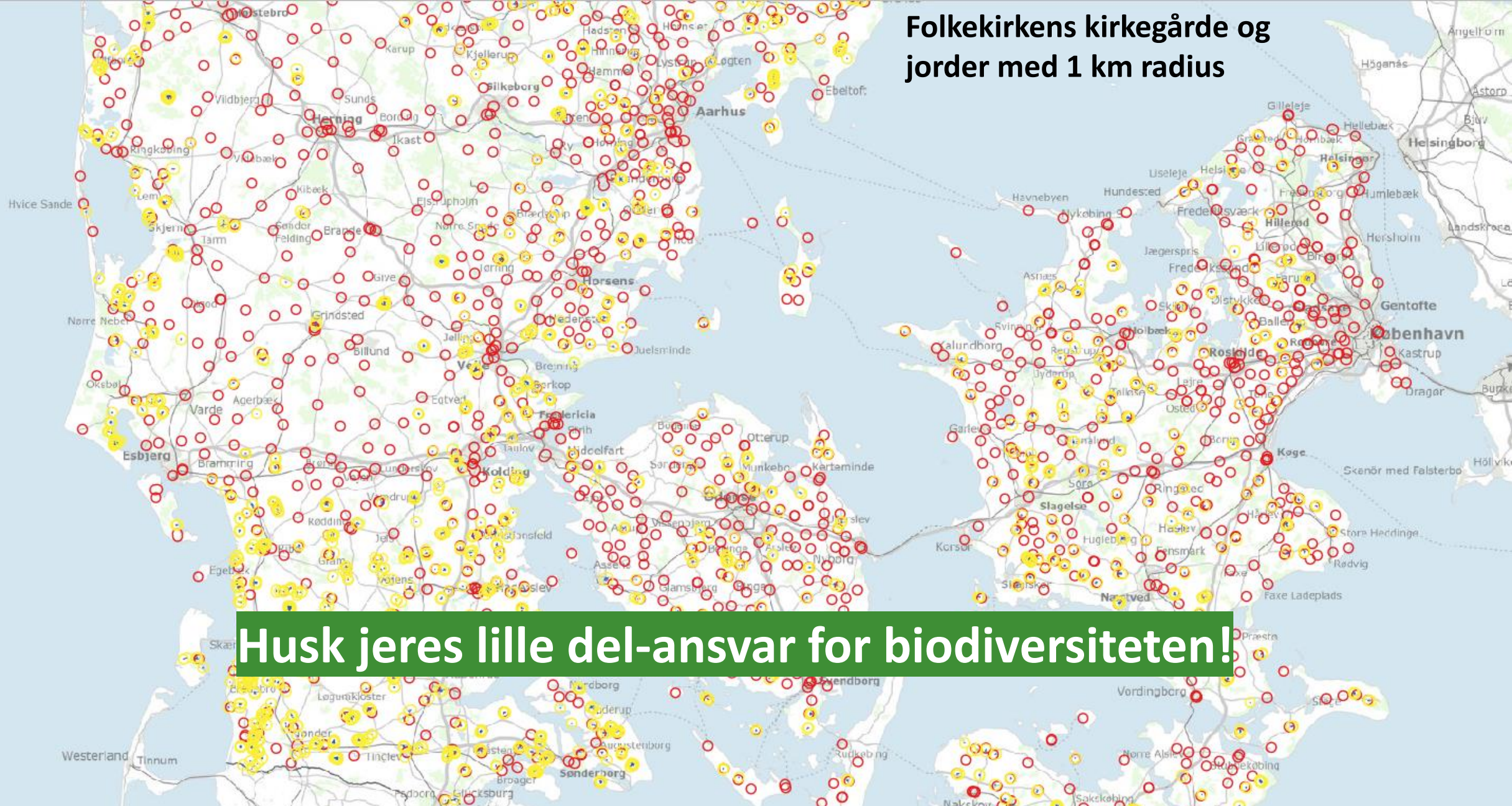
Kort/figur: naturbasen.dk

Foto: Linda Høgh Vendelbo

Kommabredpande 2 km sværmeradius
i fødesøgning.

Folkekirkens kirkegårde og jorder med 1 km radius

Husk jeres lille del-ansvar for biodiversiteten!

Grøn omstilling i teori og praksis

